

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Майяна Милчева Митевска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.2. Психология

докторска програма „Медицинска психология“

Автор: Петя Петкова

Тема: Психологически аспекти на хазартното поведение

Научен ръководител: Проф. д-р Иван Александров

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед на Ректора на МУ - Варна съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Психологически аспекти на хазартното поведение“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Медицинска психология“. Автор на дисертационния труд е Петя Петкова.

Представеният от Петя Петкова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на МУ - Варна, включва следните документи:

- молба до Ректора за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

Докторантът е приложил 5 броя публикации.

2. Актуалност на тематиката

Актуалността на тематиката, свързана с психологическите аспекти на хазартното поведение, е подчертавана чрез няколко важни аспекта. От една страна, проблемът с хазарта се разглежда като обществено-здравен въпрос, чиито фактори и прогресивно развитие продължават да бъдат обект на изследвания. В последното десетилетие се наблюдава значителен ръст на хазартните активности в България, което засилва нуждата от изследвания в тази област.

Темата е особено релевантна към днешна дата поради нарастващия интерес към етиологията и социално-поведенческите предразположения, които водят до хазартни проблеми. Изследването е насочено към идентифициране на поведенчески модели преди те да се развият в патологични форми, с цел ранна превенция и интервенция

Актуалността на темата в дисертационния труд на Петя Петкова може да бъде обоснована с няколко важни аспекта, свързани със съвременните предизвикателства в медицинската психология:

- **Научен и практически принос:** Изследванията в областта на медицинската психология са от изключителна важност поради нарастващите нужди за по-добро разбиране и управление на психосоциалните фактори, които влияят върху здравето. Работата в тази област е актуална, тъй като тя може да предостави нови решения за подобряване на психичното здраве на пациентите.
- **Интердисциплинарност:** Тематиката на дисертацията обединява психология и медицина, което е особено важно в контекста на съвременните изследвания и практики в здравеопазването. Подобни изследвания могат да подпомогнат по-доброто интегриране на психотерапевтични методи в медицинските грижи.
- **Обществени и здравни предизвикателства:** В условията на глобални здравни кризи като пандемии, темата за психичното здраве е особено важна. Повишаването на стреса, тревожността и психичните разстройства изисква нови подходи в медицинската психология, които да адресират тези проблеми.
- Тези аспекти правят темата на дисертацията на Петкова актуална както за академичната общност, така и за широката медицинска практика.

3. Познаване на проблема

Докторантът Петя Петкова демонстрира задълбочено познаване на проблема в своя дисертационен труд, който разглежда теми от областта на медицинската психология. Дисертацията съдържа внимателно подбрани и проверени източници, които допринасят за научната стойност на изследването, като същевременно подчертава значимостта на психосоциалните фактори в медицинската грижа. Индексът на сходство е 10%, което показва, че докторантът е разработил оригинална работа, базирана на широка литературна база. Това

подчертава уменията на Петкова да се ориентира в сложността на изследванията, което е важно за разбирането на ключовите проблеми в медицинската психология и тяхното приложение в практиката.

За да разгледаме по-детайлно познаването на проблема от страна на докторанта Петя Петкова, е важно да се акцентира върху следните аспекти на нейната дисертация:

Анализ на литературата: В хода на работата си Петкова се опира на богат литературен обзор, който включва множество източници от реномирани научни платформи.

- Това показва, че докторантът е запознат с най-новите изследвания в областта на медицинската психология, както и с класическите трудове, което ѝ позволява да изгради стабилна теоретична основа.
- **Методологическа точност:** Петкова демонстрира не само запознатост с проблема, но и способността да прилага подходящи методологически техники за изследване. Внимателният подбор на източници и анализа на данни от широк спектър на психологически и медицински ресурси предполага висока степен на методологична грамотност и умение да свързва теорията с практическите аспекти на психосоциалната работа.
- **Фокус върху съвременни проблеми:** В дисертацията ѝ се обръща внимание на актуални проблеми в медицинската психология, като психичното здраве в контекста на модерното здравеопазване, както и върху влиянието на стреса и тревожността върху физическото здраве. Петкова показва задълбочено разбиране на психосоциалните аспекти на медицината, което я поставя в позиция да допринесе за развитието на тази дисциплина.
- **Оригиналност:** Индексът на сходство на работата е 10%, като по-голямата част от съвпаденията са свързани с интернет източници, което показва ниска степен на заимстване от други научни трудове. Това отразява способността на докторанта да разработи оригинални идеи и да допринесе с нови знания в областта

Практическа приложимост: В дисертацията се вижда акцент върху практическите приложения на психологията в медицината. Петкова демонстрира умение да свърже теоретичните знания с реални клинични практики, което е ключов фактор за значимостта на нейната работа в контекста на съвременните медицински нужди.

Тези детайли показват, че Петкова притежава задълбочени познания за проблема, който разглежда в своята дисертация, и е способна да предложи нови перспективи и решения, базирани на солидни научни изследвания и практическа насоченост.

Познаването на проблема с хазартното поведение е ясно очертано чрез задълбочен теоретичен и емпиричен анализ. Хазартът се разглежда като проблем на общественото здраве, като се обръща внимание на неговите социални, психологически и поведенчески аспекти. В текста се подчертава, че етиологията на хазартното поведение все още не е

напълно изяснена, въпреки че съществува значителен изследователски интерес към факторите, водещи до развитие на хазартни разстройства.

Един от ключовите моменти в анализа е разграничаването между клинични и субклинични форми на хазартно поведение. Авторката акцентира върху необходимостта от ранно идентифициране на факторите, които предхождат развитието на патологично хазартно поведение. В този контекст се въвежда авторска методика за скрининг, която цели да разкрие предикторите на хазартно поведение, като рисково поведение, импулсивност и търсене на усещания, още преди те да доведат до зависимост.

4. Методика на изследването

Методологията на изследването в дисертацията на Петя Петкова се основава на:

Комбиниран подход: Петкова използва както **качествени**, така и **количествени методи** за анализ. Този подход дава възможност за задълбочено разбиране на влиянието на психосоциалните фактори върху здравето, като се използват емпирични данни, събрани от проучвания и интервюта.

Емпиричен анализ: Методологията включва събиране на данни чрез различни инструменти, като въпросници и интервюта с целеви групи, свързани с психичното здраве. Тези данни след това са обработени статистически, за да се постигне количествено измерване на психосоциалните фактори.

Интерпретация на данните: След събирането и анализа на данните, Петкова предлага интерпретация, която свързва теоретичните модели с реалните условия в медицинската практика. Това осигурява по-практическо приложение на резултатите от изследването.

Методиката на изследването в дисертационния труд е детайлно представена и се базира на съвременни подходи за изследване на хазартното поведение. Основната цел на изследването е да се създаде скринингова методика за оценка на хазартно поведение (M80B), която да идентифицира индивиди в риск от ескалиране на хазартното им поведение към проблемни и патологични нива.

Ключови елементи на методиката:

1. **Цел на изследването:** Основната цел е създаването на скринингова методика, която да бъде икономична (малък обем въпроси) и с висока чувствителност, насочена към идентифициране на лица с потенциал за развиване на хазартно поведение.
2. **Задачи на изследването:**
 - Разработване на индикативен модел на хазартно поведение, базиран на психологически и социални фактори.
 - Идентифициране на личностни, биологични и психосоциални фактори, свързани с проявата на хазартно поведение.

- Оценка на факторното влияние и извеждане на рискови фактори за прехода от хазартно към проблемно и патологично поведение.

3. **Изводка и профил на изследваните лица:** Изследването обхваща 242 респондента на възраст между 18 и 60 години. Средната възраст е 31 години, като преобладаващата група са млади хора със статус студент. Изследването включва както лица без хазартно поведение, така и такива с прояви на хазартно поведение, включително хоспитализирани лица и участници в групи за взаимопомощ.

4. **Инструменти за изследване:** Включени са следните методики:

- **Методика за скрининг на хазартно поведение (M80B)** – основният инструмент, който измерва личностови предиспозиции като мотивация, търсене на усещания, склонност към риск, импулсивност, нагласи и субективни норми, поведенчески контрол и модел на привързаност.
- **Скала за търсене на усещания на Зукерман (SSS)** – използвана за измерване на потребността от силни преживявания.
- **Скала за готовност към риск на Шуберт (RSK)** – оценява личностовата готовност за поемане на рискове.

5. **Анализ на данните:**

- Използван е корелационен анализ за оценка на връзките между различните скали и личностови характеристики.
- Факторният анализ е приложен за определяне на структурата на факторите, които формират хазартното поведение.
- За оценка на ефективността на скрининг теста е използван анализ на чувствителността и специфичността (ROC криви)

Тази методология е добре структурирана и съобразена с изискванията на научните изследвания, като осигурява както теоретичен, така и практически принос към медицинската психология.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

В дисертационния труд се прави ясна характеристика на изследването и приносите към науката и практиката.

Характеристика на дисертационния труд:

- **Обем и структура:** Дисертационният труд съдържа 148 страници, включващи 45 таблици и 31 фигури, което показва комплексността на анализа и използването на статистически и визуални методи за представяне на резултатите. Библиографията обхваща 272 заглавия, което отразява широкия преглед на литературата и задълбочеността на изследването.

- **Основна тема:** Изследването е фокусирано върху **психологическите аспекти на хазартното поведение**. Основната му цел е да изследва предикторите на хазартното поведение, които са свързани с личностни и социални фактори, преди то да прерасне в патологично състояние.
- **Методология:** Използвани са съвременни методи за скрининг и факторен анализ, като основният принос е разработката на авторска скринингова методика за оценка на хазартно поведение. Тази методика се базира на съвкупност от личностни предиспозиции, като мотивация, търсене на усещания, импулсивност, нагласи и субективни норми.

Оценка и приноси:

- **Научна новост:** Един от основните научни приноси е създаването на скринингова методика за ранно идентифициране на хазартно поведение. Тази методика дава възможност за откриване на лица, които проявяват рисково поведение, преди да са развили патологични зависимости.
- **Практическа значимост:** Разработената методика може да се използва в клиничната практика за оценка на риска и за предотвратяване на развитието на патологично хазартно поведение. В допълнение, трудът предлага ценни данни за възрастовите и демографските характеристики на лицата с хазартно поведение в България.
- **Интегративен подход:** Дисертационният труд обединява биологични, личностни и когнитивни теории за поведението, като предлага теоретичен модел, който интегрира тези подходи в контекста на хазартното поведение. Това предоставя нова перспектива за анализа на този тип поведение.
- **Емпирични данни:** Изследването включва голям брой респонденти и анализира множество фактори, което дава солидна база за изводи и препоръки. Резултатите от изследването показват ясна връзка между личностните предиспозиции като импулсивност, склонност към риск и хазартно поведение.

Дисертационният труд представлява значителен принос както към теорията, така и към практиката, като предлага нов инструмент за скрининг и открива нови възможности за изследвания и интервенции в областта на хазартното поведение.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Публикациите представляват важен показател за академичната активност на докторанта. Те показват:

- **Научна продукция:** Списъкът включва различни научни публикации, които отразяват активността на докторанта в съответните области. Това показва ангажираност към разпространението на резултатите от изследванията и участие в академичната общност.

- **Личен принос:** Докторантът има водеща роля в разработването на изследванията, които са представени в публикациите. Наличието на публикации в реномирани издания или участия в научни конференции показва активност в развитието на научни теми, свързани с медицинската психология.
- **Практическа приложимост:** Публикациите отразяват емпиричните резултати от дисертационния труд, което допълнително подчертава значението на личния принос в съвременната научна дискусия.
- На база на тези аспекти можем да заключим, че докторантът демонстрира високо ниво на научна продукция и личен принос към изследванията в областта на медицинската психология.

7. Автореферат

Представеният автореферат съответства на изискванията и отразява основните тези, направените изводи и научните постижения в дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Разширяване на изследванията:

- **Прегрупиране на неротираните компоненти от факторния анализ:** Бъдещи проучвания могат да изследват други латентни променливи, които не са отчетени в настоящото изследване, но биха могли да имат значимо влияние върху хазартното поведение (ХП). Това би позволило по-прецизна идентификация на факторите, които влияят на развитието на проблемното хазартно поведение.
- **Увеличаване на демографските критерии и размера на извадката:** Включването на по-разнообразни демографски групи (например различни социални и възрастови категории) може да помогне за откриването на нови зависимости между демографски показатели и хазартно поведение.

Приложение на авторската методика:

- **Използване на скрининговата методика в практиката:** Разработената методика за оценка на хазартно поведение може да се използва широко в клинични условия за ранна идентификация на рискови индивиди. Тя е подходяща за масови скринингови проучвания, тъй като позволява икономично и бързо идентифициране на предразположеност към хазарт.
- **Адаптиране на методиката за различни популации:** Методиката може да бъде адаптирана и за различни културни и социални контексти, което би я направило приложима в международен план.

Допълнителни изследвания за клинична употреба:

- **По-задълбочени клинични изследвания:** Препоръчва се провеждането на допълнителни изследвания върху клинични популации с патологично хазартно поведение, за да се установи дали методиката е ефективна и в случаи на тежки хазартни зависимости.

- **Интеграция с други методи за диагностика:** Бъдещите изследвания могат да разгледат възможността за интеграция на авторската методика с вече утвърдени диагностични методи, за да се повиши точността на оценката.

Профилактика и превенция, подобрене на обучителните програми:

- **Използване на резултатите за превенция:** Резултатите от изследването могат да послужат за разработване на програми за превенция на хазартното поведение, насочени към млади хора и групи в риск. Тези програми могат да се базират на идентифицираните предположения към хазарт, като импулсивност, склонност към риск и търсене на усещания.
- **Интервенции за ранно откриване:** Ранната интервенция при хора, които показват склонност към развитие на хазартно поведение, може да намали риска от ескалация към патологична зависимост.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на **всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Петя Петкова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Психология“ като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Петя Петкова в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Медицинска психология“.

30.09.2024 г.

.....

Изготвил

Заличено на основание чл. 5,
§1, б. „В“ от Регламент (ЕС)
2016/679

становището:

проф. д.пс.п. **Матияна Митевска**